

قصه‌گویی جهانی‌ترین تجربه انسانی

از مؤثرترین راه‌های بروز و ظهور ایده‌های نو و خلاق در کودکان، فراهم نمودن زمینه‌های مناسب برای رشد و تقویت تفکر خلاق و انتقادی در آنان، گذر از تکالیف ناکارآمد و حرکت به سوی تکالیف خلاق است. یکی از این زمینه‌ها که می‌تواند بسیاری از مهارت‌های زبانی و فرازبانی را تقویت کند طراحی تکالیفی در قالب قصه و داستان است. دانش‌آموزان دوره ابتدایی، نوزدهم امسال به جای انجام تکالیف تکراری و ملال‌آور، سال نو را با قصه‌گویی و قصه‌نویسی آغاز کردند؛ تجربه‌ای نو با هدفی ارزنده، تجربه‌ای که می‌تواند برای کودکانمان شناخت هر چه بیشتر فرهنگ، آیین، آداب و رسوم سرزمین کهن ایران را به همراه بیاورد.

کلیدواژه‌ها: قصه، قصه‌گویی، انواع قصه‌گویی، قصه‌نویسی، داستان مشارکتی

بودند، به فرزندان خود انتقال می‌دادند. قصه‌گویی انواعی دارد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

قصه‌گویی نقلانه: نوعی از قصه‌گویی است که کارش خلق و یا اجرای حکایت‌های شفاهی منظوم است. قصه‌گو به نقل حوادث تاریخی یا ستایش نیاکان و رهبران کنونی یک گروه قبیله‌ای، فرهنگی و یا ملی می‌پردازد و معمولاً به هنگام اجرا با سازی که خودش یا دیگری می‌نوازد، همراه می‌شود.

قصه‌گویی قومی: این نوع قصه‌گویی، قابل اجرا در خانه، در ضمن کار گروهی، در گردهمایی اجتماعی، در خیابان‌ها و بازارهاست. قصه‌گویی در خانه، یکی از جهانی‌ترین تجربه‌های انسانی است.

قصه‌گویی تماشاخانه‌ای: آنچه این نوع قصه‌گویی را برجسته می‌سازد، این است که در بناهایی ویژه، مانند تئاتر یا تماشاخانه، به اجرا درمی‌آید. قصه‌گویی تماشاخانه‌ای را به سختی می‌توان از تئاتر به مفهوم حقیقی آن جدا دانست.

قصه‌گویی کتابخانه‌ای: در این نوع قصه‌گویی، کتابداران کتابخانه، در ساعات منظم و خاصی در کتابخانه برای کودکان قصه می‌گویند. تعیین دقیق اینکه کدام کتابدار کودک، نخست این اندیشه را مطرح کرده، غیرممکن است.

قصه‌گویی در اردو: یکی از بهترین مکان‌ها برای قصه‌گویی، مکان‌ها یا فضاهای اردویی است. غیررسمی بودن محیط و نزدیکی به طبیعت، از عواملی است که بر خلاقیت دوجانبه‌ای که در این نوع قصه‌گویی (میان قصه‌گو و شنونده) نهفته است، می‌افزاید و نتایج سودمندی به ارمغان می‌آورد.

ساده‌ترین روش‌های تقویت قصه‌گویی در کودکان

یکی از ساده‌ترین روش‌های قصه‌گویی بسط و گسترش حکایت‌هاست. شایسته است در آغاز راه به کودکان در انتخاب

هنر قصه‌گویی، جایگاه خاصی در پیشبرد برنامه‌های آموزشی دارد و تجربیات واقعی و عملی شایانی را در اختیار فراگیران می‌گذارد. تأثیر این هنر به حدی است که دانشمندان تربیتی در قرون جدید، از آن به‌عنوان روشی اساسی در آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و حتی سال‌های اولیه دبستان یاد می‌کنند. براساس نظریه‌های جدید آموزش و پرورش، استفاده از وسایل توضیح و تشریح در تدریس، اهمیت بسیار و تأثیر قطعی دارد. داستان‌گویی به تثبیت و افزایش معلومات کودکان و نوجوانان یاری می‌رساند و از آنجایی که با طبیعت کودک نزدیکی دارد، موضوع و مطالب را جذاب و دوست‌داشتنی می‌کند و با تحریک امیال طبیعی آنان و عواطفشان، رغبت به یادگیری را در ایشان افزایش می‌دهد.

آموزش از طریق قصه‌گویی، مطالب را زنده، شوق‌انگیز و جذاب می‌سازد و به خاطر رابطه‌ای که بین قصه‌گو و شنونده ایجاد می‌شود آموزش با محبت و صمیمیت متقابل توأم می‌گردد.

قصه‌گویی، عبارت است از هنر یا مهارت نقل داستان به صورت شعر یا نثر که قصه‌گو آن را در برابر شنوندگان به صورت زنده اجرا می‌کند. داستان می‌تواند به صورت گفت‌وگو، ترانه، آواز همراه با موسیقی یا بدون آن، و با تصویر یا بدون تصویر باشد. ممکن است داستان از منابع شفاهی، چاپی یا ضبط مکانیکی اخذ شود و یکی از اهداف آن سرگرمی باشد. در روزگاران کهن، تاریخ، سنت‌ها، مذهب، آداب قهرمانی‌ها و غرور قومی به وسیله قصه‌گوها از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شد.

از نکات مهم در قصه و قصه‌گویی، نقش و تأثیر زنان در این زمینه است. مادرها، مادر بزرگ‌ها و دایه‌هایی که پاسداران حافظه جمعی و تاریخی قوم بودند، با قصه‌های خود ضمن سرگرم کردن کودکان، آنان را آموزش داده و تربیت می‌کردند و برای رویارویی با مخاطرات آینده آماده می‌ساختند. آنان تجربه‌های قومی را با قصه‌هایی که سینه به سینه آموخته

حکایت‌های کوتاه، روان و چندخطی کمک کنیم. آنان حکایت کوتاه را می‌خوانند و برداشت خود را به زبان ساده بیان می‌کنند و به حکایت جدیدی که خود خالق آن هستند، سر و شکل می‌دهند، به آن پر و بال می‌دهند، شخصیت‌های آنان را پرنرنگ‌تر می‌کنند، فضایی را که حکایت در آن اتفاق افتاده است تجسم می‌کنند و با توجه به خط فکری اصلی حکایت آن را پرورده می‌سازند. در صورتی که کودکان به حکایت خود علاقه‌مند شوند آن را برای مخاطبان متفاوت روایت می‌کنند و هر بار نکته‌ای بر آن می‌افزایند و توانایی خلق صحنه‌های جدید در آنان رشد می‌یابد.

یکی دیگر از روش‌های پرورش قصه‌گویی در کودکان استفاده از منابع غنی و ارزشمند ضرب‌المثل‌های ایرانی است. یادگیری ضرب‌المثل‌ها تأثیر شگرفی بر افزایش توان سخنوری و قدرت نویسندگی دارد. اگرچه اغلب ضرب‌المثل‌ها در ظاهر کوتاه‌اند و اغلب در حد یک عبارت یا یک بیت شعر بیش نیستند اما از معنا سرشارند و جهانی در پس خود دارند. از این جهت بهره‌گیری از آن‌ها شگردی دیگر در اثربخشی ذهن و زبان است. هدف این است که کودکان از دریچه چشم خود به ضرب‌المثل‌ها نگاه کنند و به بازآفرینی و بازسازی قصه‌ای نو از دل آن بپردازند.

قصه‌گویی و قصه‌نویسی بسیاری از اهداف دوره ابتدایی را محقق می‌کند. از جمله این اهداف می‌توان به کنجکاو ساختن کودکان نسبت به شناخت پدیده‌ها، تقویت مهارت شنیدن، هدفمند ساختن خواندن و نوشتن، افزایش توانایی بیان مقصود و نیز زمینه‌سازی برای آشنایی بیشتر با برخی از آثار معروف ادبی و شناخت بیشتر سنت‌ها، آداب و رسوم اقوام اشاره کرد. این اهداف در نهایت موجب هدایت صحیح کودکان در مسیر افزایش خودباوری و خودشکوفایی می‌گردد.

به منظور تقویت داستان‌خوانی، داستان‌گویی و داستان‌نویسی می‌توان از روش‌های دیگری، از جمله روش‌های زیر، بهره جست:

● داستان‌های مشارکتی

به منظور افزایش علاقه‌مندی کودکان پایه اول و دوم، که هنوز توانایی خواندن و نوشتن آنان کم است، می‌توان از داستان‌های مشارکتی بهره گرفت.

در این نوع داستان‌ها، پدر و مادر یا پدربزرگ و مادربزرگ و یا فرزندان بزرگ‌تر داستانی را آغاز می‌کنند و کودک که هنوز در پایه اول یا دوم است و به خواندن قصه به‌طور کامل مسلط نیست، ادامه داستان را روایت می‌کند.

● کتابخانه گویا

طرح «کتابخانه گویا» را می‌توان یک بار در سال و به صورت هدفمند در حیطه مدرسه اجرا کرد. به این ترتیب که تعدادی دانش‌آموز داوطلب و علاقه‌مند توسط معلم انتخاب می‌شوند و در روزی مقرر (در ساعت تفریح) در محلی به نام «کتابخانه گویا» روی یک ردیف صندلی می‌نشینند. روی میزهایی که مقابل آنان است، کتاب‌هایی که آماده روایت شدن هستند قرار می‌گیرد. آن‌گاه دانش‌آموزان علاقه‌مند به شنیدن داستان، به‌صورت انفرادی یا گروهی، مقابل هر یک از کتاب‌هایی که به آن علاقه‌مند هستند قرار می‌گیرند و داستان مورد علاقه خود را می‌شنوند.

● کتابخانه مجازی

ایجاد امکان استفاده از کتابخانه‌های مجازی برای کودکان و انتخاب فایل شنیداری کتاب‌های منتخب یا برنامه‌های رادیویی و پخش این فایل‌ها در کلاس یا خارج از کلاس.

● دادن تکالیف نوشتاری به بچه‌ها با موضوعات گزارش دید و بازدید، سفر، فعالیت علمی، گردش علمی و آداب و رسوم مناطق مختلف و ...

● اهمیت دادن به نگارش خاطرات کودکان در قالب داستان و ...

● ایجاد فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان برای تهیه مصاحبه و گزارش از نویسندگان، فیلم‌سازان و افراد مورد علاقه آنان.

● ارائه داستان مصور یا کمیک استریپ به کودکان به‌عنوان تکلیف؛ داستان مصور مجموعه‌ای از نقاشی‌های دنباله‌دار است که ماجرای را روایت می‌کند. این نوع داستان را معمولاً یک تیم دونفره، که یکی داستان را می‌نویسد و دیگری تصویرگری می‌کند، می‌سازند.

● اجرا و ضبط نمایشنامه توسط دانش‌آموزان.

منابع

۱. حجازی، بنفشه؛ ادبیات کودکان و نوجوانان، تهران، روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۴، چاپ هشتم.
۲. ناظمی، یحیی؛ ادبیات کودکان، تهران، چاپار، ۱۳۸۵، چاپ اول.
۳. اهداف مصوب دوره ابتدایی آموزش و پرورش.
۴. دنیای قصه‌گویی، ترجمه محمدابراهیم اقلیدی، پلوسکی، آن؛ تهران، سروش، ۱۳۶۴، ص ۲۳.
۵. راهنمای معلم نگارش، گروه مؤلفان، سال نهم، ۱۳۹۴.
۶. مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۴ بهار ۹۲، اثربخشی بازی و قصه‌گویی بر افزایش خلاقیت کودکان، ناهید رادبخش، محمدعلی محمدی‌فر، فرحناز کیان ارشی.
۷. دهستانی اردکانی، نرگس؛ نگاهی به نقش آموزشی قصه در برنامه درسی دوره ابتدایی، رشد آموزش ابتدایی، شماره ۸، اردیبهشت ۸۹.